

Utfordreren

D KULTURINTERVJUET

Regissør Morten Traavik tok med sin ti måneder gamle sønn til Nord-Korea. Men etter en dødstrussel, sabotasje og en atomprøvesprengning fikk han nok.

CAROLINE DREFVELIN
cdr@dagbladet.no

Jeg var redd. Ikke så mye for meg selv, som for de nordkoreanerne jeg jobbet sammen med.

Kunstner og regissør Morten Traavik (47) snakker om den turen til Nord-Korea da alt kunne gått til helvete.

De siste åtte åra har han reist jevnlig til Nord-Korea for å drive det han kaller kulturutveksling. Bergenseren har blant annet fått i stand diktaturets første rockekonsert, med det slovenske bandet Laibach. Han sørget også for at nordkoreanske barn framførte «Kardemomme by» under festspillene i Bergen. Etter rundt tjue besøk i det lukkede landet, er han blitt en slags Nord-Korea-ekspert.

Da president Donald Trump og diktator Kim Jong-un skulle trykke hverandre i hånda onsdag denne uka, turnerte Traavik mellom nyhetskanalene for å kommentere møtet.

I fjor høst fortalte han at han hadde fått nok: Brutte avtaler, sabotasje og en dødstrussel har ifølge Traavik ført til at han nå trolig ikke kommer til å besøke landet igjen. Men kulturutvekslingen kunne altså endt med katastrofe langt tidligere, mener han.

På flyplassen i Pyongyang i 2015: En Morgenbladet-fotograf i Traaviks reisefølge blir stoppet på vei inn i landet. Han har en video på mobilen. Den kunne fått alvorlige konsekven-

ser i diktaturet der leder Kim Jong-un blir dyrket som en halvgud, ifølge Traavik.

– Jeg har hatt med mange journalister til Nord-Korea både før og etter. Og jeg er alltid veldig nøye med å understreke dette: Ikke ta med noe som kan oppfattes som fornærmende mot lederne, sier Traavik.

– Det å bli tatt med en tullevideo av seg sjøl, halvnaken, dansende til «Hotel California» iført en hjemmelaget utklippsmaske av Kim Jong-un, på flyplassen ved innreise, det er ...

Han puster tungt.

– Veldig alvorlig.

– Hva kunne skjedd?

– Han kunne havnet i varetekt, i et nordkoreansk fengsel. Det kunne blitt en diplomatisk skandale mellom Norge og Nord-Korea. Mine nordkoreanske medarbeidere kunne mistet jobben eller havnet i fengsel, sier Traavik, som sier han baserer seg på fotografens egen beskrivelse av filmen.

– En glipp

I dag ønsker ikke fotografen å kommentere hendelsen. Men Morgenbladets redaktør, Anna B. Jenssen, sier dette, i samråd med fotografen:

«DET KUNNE BLITT EN DIPLOMATISK SKANDALE MELLOM NORGE OG NORD-KOREA.»

MORTEN TRAAVIK, regissør og kunstner

– Traaviks beskrivelse av filmen er ikke riktig. Han har heller ikke sett den selv, så vidt vi vet. Når det er sagt: At filmen var på telefonen da de reiste inn, var en glipp. Det har vi beklaget på det sterkeste. Dette kunne åpenbart fått svært alvorlige konsekvenser både for vår fotograf og for Traavik og hans samarbeidspartnere. Denne situasjonen og nordkoreanernes reaksjon, viser nettopp hvor brutalt, totalitært og undertrykkende det nordkoreanske regimet er, skriver Jenssen i en e-post.

Fikk tillit

Traavik sier det krevde ei uke med intens forhandling for først å løse, og så å dysse ned saken. Han tror de kom seg ut av det fordi han hadde brukt de fem foregående åra på å bygge tillit. Lært kulturen å kjenne.

Om møtet mellom Trump og Kim denne uka, sier han:

– Jeg har alltid vært en tilhenger av at man snakker sammen. Det er bedre enn at man skriker til hverandre. Men som gammel teaterregissør, er dette for meg foreløpig veldig mye form og veldig lite innhold.

Når Traavik kommer inn på Peppes Pizza på Gardermoen, er han ikledd en grå Kim Il Sung-dress fra Nord-Korea han har hatt på seg i nyhetssendingene samme morgen.

– Forræder

Nå skal han hjem til Stockholm der kona, to

FORTS. NESTE SIDE ►►►

VENN: - Jeg er en venn av nordkoreanerne, men ikke av det nordkoreanske regimet, sier regissør og kunstner Morten Traavik. Han har på seg dressen som han fikk sydd for ti år siden i Nord-Korea. En slik dress, med korte armer, hadde han også da han giftet seg i 2013.

FOTO: JØRN H. MOEN

«DET SOM VAR MEST UBEHAGELIG OG TRIST, VAR Å FÅ EN DØDSTRUSSEL FRA MIN BESTE VENN.»

MORTEN TRAAVIK, regissør og kunstner

BABY: Morten Traavik sønnen Tage (10 md.) og kona Johanna Våpnargård ved den demilitariserte sonen i Korea i 2012. FOTO: GORM K. GAARE

GITAR: Kunstner Morten Traavik sammen med to offiserer i grensestyrken til Nord-Korea. FOTO: PRIVAT

KONSERT: Morten Traavik med bandet Laibach i 2015. FOTO: PRIVAT

DISKOKULE: På Kim Il-sung-plassen i Pyongyang under Nord-Koreas nasjonaldag i 2008. FOTO: PRIVAT

FORTS. FRA SIDEN FORAN

sønner og en bonusdatter venter. Der skal han legge siste hånd på en høyst personlig reisehåndbok som kommer til høsten, «En forræders guide til Nord-Korea».

– Hvem er forræderen?

– Jeg regner vel meg sjøl som det. Bare ved å skrive den boka jeg gjør, blir jeg jo trolig en forræder i nordkoreanske øyne. Samtidig har jeg her hjemme blitt anklaget for å være en medløper og en quisling. En nyttig idiot for Nord-Korea, sier han.

Det er ikke tvil om at Traavik er kontroversiell. For hva i huleste er det egentlig han har drevet med der borte? Er han en trojansk hest som sprer kritisk tenkning gjennom kulturformidling, slik han selv hevder?

Eller er han regimets nyttige nikkedokke, slik noen kritikere mener? Traavik sier han ikke kjenner seg igjen i kritikken.

– De mest høylytte kritikerne har ikke gidet å sette seg inn i hva prosjektene mine handler om, sier Traavik.

Han har gråstenk i håret og en saklig tone. Når han kler av seg kommunist-dressen, kunne han like gjerne vært en pr-rådgiver eller en informasjonsarbeider. Og det er nettopp det han sier han driver med: Opplysning.

Tok med sønnen

Kunstneren vil blant annet ha oss til å skjønne at Nord-Korea slett ikke er så farlig som de fleste av oss tror.

– Det er bullshit at Nord-Korea utgjør noen som helst atomvåpenfare. De er kløppere på iscenesettelser. Men tar du minibussen ti minutter ut fra Pyongyang sentrum, sitter folk og vasker klær i elveleiene i mars måned. Det er ingen grunn til å tro at et slikt u-land kan være en trussel for noen andre enn sin egen befolkning, sier Traavik.

– De har atomvåpen?

– Ja, men de er ikke suicidale. De vet at en konflikt ville ende med deres utslettelse.

Så trygg har Traavik følt seg i diktaturet, at han tok med seg kona og sin da ti måneder gamle sønn dit i 2012.

– Han var den store stjerna. Liten og blond og med store blå øyne. Det ble utrolig verdsatt,

CV

MORTEN TRAAVIK

► Født i 27. juni 1971 i Jessheim.

► Regissør og kunstner. Utdannet ved The Russian Institute of Theatre Art i Moskva.

► Står bak blant annet omdiskuterte «Miss Landmine» fra 2008 og arrangerte konsert med det slovenske bandet Laibach i Nord-Korea i 2015.

fordi det var en tillitserklæring, sier Traavik.

Men alle som har fulgt med i media, kjenner historien om Otto Warmbier. Den amerikanske studenten som ble fengslet fordi han skulle ha stjålet en propagandaposter, havnet i koma i fengselet og døde i USA.

– Viser ikke det hvor farlig det kan være?

– I boka lanserer jeg en kvalifisert teori om hva som kan ha skjedd. Jeg er overbevist om at han ikke ble torturert til døde av koreanerne slik Trump hevder, sier Traavik, som ikke vil utdype nå.

Men han merker at mistilliten mot Vesten er blitt stadig sterkere de siste to åra, særlig etter at Trump ble president.

– Ble truet

Sist høst ble grensen nådd. Han hadde med seg en gruppe internasjonale kunstnere, og skulle arrangere samtidskunstseminaret DMZ Academy i Nord-Korea.

Nord-Koreas atomprøvesprengning ble fyrt av, og han opplevde etterskjelvet mens han lå på hotellsenga i Pyongyang.

– Atomprøvesprengningen var selvfølgelig ubehagelig, men samtidig fascinerende.

– Ja?

– Men det som var mest ubehagelig og trist, var å få en dødstrussel fra min beste venn og nærmeste samarbeidspartner. Det var dråpen som fikk begeret til å renne over, sier Traavik.

Han opplevde det han omtaler som mistenkeliggjøring, sabotasje og trusler, også fra sine nordkoreanske partnere i kulturkomiteen, som tidligere hadde vært Traaviks døråpnere.

– Jeg sa til min beste venn der borte at jeg elsker deg som en bror, men jeg kan ikke fortsette

D SISTE KULTUR-OPPLEVELSE

HÅNDRYKKET: President Donald Trump og Kim Jong-un. FOTO: NTB SCANPIX

TRUMP OG KIM

– Toppmøtet mellom Donald Trump og Kim Jong-un. En fengende forestilling.

å arbeide med deg sånn som du holder på nå.

Det var da nordkoreaneren kom med det Traavik oppfattet som en dødstrussel: «One small bullet of the rifle can kill one man. Let's see what happens».

Traavik sier han ble sint og lei seg, men ikke redd. De har ikke snakket sammen siden. Men fortsatt regner Traavik sine tidligere samarbeidspartnere som venner.

Kondom på atomrakett

Helt siden han var ung har Traavik hatt en dragning østover og mot kommunistiske statssystemer. Ikke så mye på grunn av politikken, men de mislykkede forsøkene på å lage utopiske samfunn, sier han.

Traavik studerte til å bli teaterregissør i Moskva. Som Forsvarets første huskunstner tredde han et sju meter langt kondom på en atomrakett i 2010. Han fikk en halv million i kulturråd-støtte til prosjektet «Miss Landmine» i 2008, en skjønnhetskonkurranse for landmineofre i Angola.

Publikum stemte fram den som skulle vinne penger – og en protese.

– Hvor viktig er det for deg å provosere?

– Jeg liker å utfordre. Om provokasjonen tjener det formålet, er jeg ikke redd for å provosere. Men det jeg lager må ha dybde.

Traavik sier han er opptatt av å vise respekt for menneskers verdighet.

– Det vi snille hvitinger dessverre glemmer når vi skal ut og redde verden, er at folk har sin verdighet og stolthet.

Han forteller at flere av hans nordkoreanske venner har vært i Vesten flere ganger.

– Klart de ser at Nord-Korea er tilbakestående i forhold. Men samtidig er det en stolthet der, over å ha holdt ut mot alle odds. Det er også sider ved det nordkoreanske samfunnet som man kan la seg inspirere av.

– Ja?

– De er selvpoppofrende, folk gir seg hen til fellesskapet. Dels fordi det er påtvinget, selvfølgelig. Men jeg opplever at folk tar veldig vare på hverandre, sier Traavik, som håper boka hans skal inspirere andre til å reise.

– Er det vemodig å tenke på at du trolig har vært i Nord-Korea for siste gang?

– Nei. Jeg føler jeg har gjort mitt. Nå kan noen andre plukke opp hansken.